

Efektu erlatibistak atomoen konfigurazio elektronikoan

Lan hau Creative Commons-en Nazioarteko 3.0 lizentziaren mendeko Azterketa-Ez komertzial-Partekatu lizentziaren mende dago.
Lizentzia horren kopia ikusteko, sartu <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/es/> helbidean.

Efektu erlatibistik atomoen konfigurazio elektronikoan

Orain arte, uhin-funtzioaren emaitzak kalkulatzeko ez dugu kontuan hartu Einstein-ek erlatibitatearen teoriaren eragina. Alabaina, bai uhin-funtzioen atal erradialean eta bai angeluarrean ere, erlatibitatearen teoria bada eraginkorra.

Atal erradialean sortzen den efektuari, **murrizpen erlatibista** deritzo. Hots, nukleoaren inguruan higitzen denez, elektroiak azelerazio erradialak jasaten du. Nukleoaren erakarpen-indarra eta elektroien abiadura erradiala proportzionalak direnez, karga nuklearra handitzen den heinean elektroien abiadura gero eta handiagoa izango da. Hain zuzen, $Z=137.036$ baliorako, abiadura erradialak c argiaren abiadurarantz jotzen du. Hain zuzen, 1s elektroien baten v abiadura erradiala 1. ekuazioaren bidez kalkula daiteke (esaterako, Hg atomo baten 1s elektroien $v=0.58c$ da).

$$v = \frac{Z}{137.036} \cdot c \quad (1)$$

Erlatibitatearen teoriaren arabera, v abiaduran higitzen den partikula baten masa (m) 2. ekuazioaren bidez kalkulatu da.

$$m = \frac{m_0}{\sqrt{1 - \left(\frac{v}{c}\right)^2}} \quad (2)$$

non m_0 partikularen masa den $v=0$ denean.

Beraz, Hg atomo baten 1s elektroien masa $m \approx 1.2m_0$ da. Masaren igoera erlatibista honek, orbitalen erradioetan eragina duela azpimarratu behar da, elektroien masa eta erradioa alderantziz proportzionalak baitira. 3. ekuazioan, Bohr-en erradioa kalkulatzeko adierazpen matematikoa dugu zeinean alderantzizko proportzionaltasuna ikus daitekeen. Gogoan izan Bohr-en erradioa Bohr-Rutherford teoriaren araberrako hidrogenoaren lehen orbita elektronikoaren erradioa dela.

$$a_0 = \frac{4\pi\epsilon_0 h^2}{me^2} \quad (3)$$

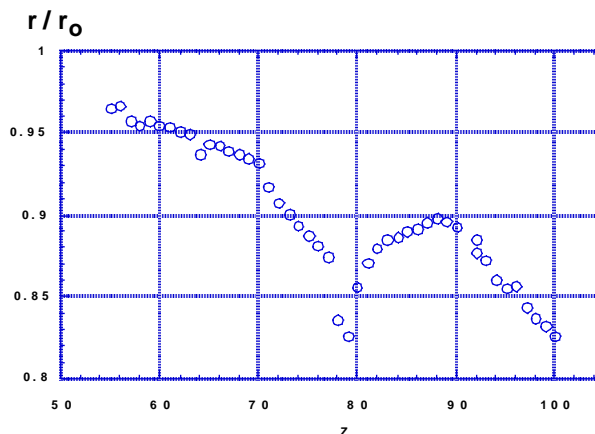
Hau dela eta, Hg-atomoan 1s orbitaleko erradioa espero zitekeena baino %20 txikiagoa da efektu erlatibistik kontuan hartuz eta hauxe murrizpen erlatibistaren ondorioetako bat dugu.

Efektu hau ns gainontzeko elektroietan ere eragina du s orbital guztiek nukleotik hurbil egoteko probabilitatea adierazten baitute. Modu berean, p orbitalek murrizpen erlatibista jasaten dute baina s orbitalena baino txikiagoa. Gainera, s (eta p) orbitalen murrizpenaren ondorioz gero eta pantailatuagoak daudenez, d eta f orbitalek hedapen erlatibista jasaten dute. Esaterako, 5d orbitalen hedapena dela eta, elektroia aurkitzeko probabilitate maximoari dagokion r balioa eta 6s orbitalena antzekoak dira. Aldi berean, 5d orbitalen energia handitzen da eta horrek elektroien hauen erauzketa erraztarazten du. Horrela, hirugarren trantsiziozko serieko elementuen gaitasuna oxidazio-egoera altuetan agertzeko azal daiteke.

Murrizpen erlatibistik 6. periodoan ditu efekturik nabarienenak. Hots, 1. irudian r/r_0 parametroa Z -ren aurrean ikus daiteke non r efektu erlatibista kontsideratuz kalkulatuako atomoen erradio den eta r_0 , efektu hau kontsideratu barik kalkulatuakoa. Ikus daitekeenez, murrizpen maximoa Au ($Z=79$) eta Hg ($Z=80$) elementuen 6s orbitalari dagokio. Hau dela eta, Au ($[Xe]4f^{14}5d^{10}6s^1$) eta Hg ($[Xe]4f^{14}5d^{10}6s^2$) elementuen elektronegatibotasuna beren ingurukoena baino askoz altuagoa da. Hots, 5d orbitalak beteta daudenean, elektronegatibotasuna 6s orbitalek definitzen dute 11. taldean eta ondorengoetan. Hg eta Au elementuetako 6s

Efektu erlatibistak atomoen konfigurazio elektronikoan

orbitalak oso murriztuak eta erakarriak daudenez, 6p eta 6s orbitalen energia-diferentzia handia da nabarmen. Hau dela eta, Hg eta Au elementuen 6p orbitalak ezin dira balentzia-orbitaltzat onartu. Modu honetan, Hg elementua "likido noble" bezala jokatuko zuen eta Au elementua I halogenoa bezala jokatzen duela onar daiteke (konfigurazio egonkorra lortzeko elektroi bakarren falta egongo balitz bezala). Izan ere, halogenoen AE balioen ostean, urreak du hurrengo baliorik altuena.

1. irudia. 6s orbitalen murrizpen erlatibista Cs-tik Fm-ra (Z=55-100)

Au eta Hg elementuen ondorengoak diren Tl, Pb eta Bi direlakoan 6s orbitalak ere ionizagaitzak dira. Horregaitik, hiru elementu hauen oxidazio-egoera egonkorra ez da taldearena bi unitate gutxiagokoa baino. Horri bikote **inertearen efektu** deritzo eta ondorioak hauek dira: espezierik egonkorrenak Tl^+ , Pb^{2+} eta Bi^{3+} dira (eta ez Tl^{3+} , Pb^{4+} eta Bi^{5+} direlakoak).

Azkenez, efektu erlatibistak eragindakoen artean, **espin-orbita** gainezarketa aipatu besterik ez dugu egin behar zeinak atomo astunetan p, d eta f orbitalen ionizazioa baldintzatzen duen.